

ประสิทธิผลการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

Effectiveness of Potential Development of Public Health Volunteers to Reinforce Surveillance Operations on Health Products in the Community of Nongbon Sub-district, Borai District, Trat Province

สัญญาชัย นิยมพาสี

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด

Sunchai Chimpalee

Trat Provincial Health Office

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง ประสิทธิผลการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research and development) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพการดำเนินงาน การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ใช้กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพ 3 ประการ คือ การชี้แนะ (Advocacy) การเพิ่มความสามารถ (Enabling) และการไกล่เกลี่ย (Mediation) ให้แก่อาสาสมัครสาธารณสุข และผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้มีศักยภาพในการดำเนินงานเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุข ในพื้นที่รับผิดชอบของสถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด จำนวน 40 คน

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการพัฒนาศักยภาพในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพ 3 ประการดังกล่าว ส่งผลให้อาสาสมัครสาธารณสุขมีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชนเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และผลการประเมินคุณภาพพบว่า ศูนย์เฝ้าระวังและรับเรื่องราวร้องเรียนปัญหาผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ของตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์เข้มแข็ง ดังนั้นจึงควรนำกระบวนการพัฒนาไปใช้ในการขับเคลื่อนการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ, การพัฒนาศักยภาพ, อาสาสมัครสาธารณสุข, การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน

Abstract

A research on the effectiveness of potential development of public health volunteers to reinforce surveillance operations on health products was carried out in Nongbon Sub-district, Borai District, Trat Province. This research and development (R&D) aimed to develop operational capacity for health product surveillance in the community by using the 3 potential development strategies which were advocacy, enabling and mediation to the public health volunteers and related parties. The study sample included 40 public health volunteers working under Queen Sirikit 60th Anniversary Health Center, Nongbon Sub-district, Borai District, Trat Province.

The results showed that the process of capacity development using the 3 potential development strategies could significantly ($p < 0.05$) increase knowledge on health product surveillance operations among the public health volunteers in the area. Monitoring health products in the community and the center for surveillance and complaint about problems of health products were in good performance. This development process may be useful to reinforce surveillance operations on community health products in other areas.

Keywords: Effectiveness, capacity development, public health volunteer, community health product surveillance

บทนำ

ปัจจุบันโลกมีความเจริญเติบโต ทางด้านอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ได้มีการผลิตสินค้า และบริการจำนวนมาก เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้บริโภค ผู้ประกอบการจึงต้องนำกลยุทธ์ทางการตลาดมาใช้ โดยเฉพาะทางด้านการโฆษณา เพื่อส่งเสริมการขายสินค้าและบริการ ส่งผลให้มีผลิตภัณฑ์หลายชนิด ที่ผู้ผลิตหรือผู้ขายหวังผลกำไร โดยไม่คำนึงถึงอันตราย ที่จะเกิดต่อสุขภาพของผู้บริโภค เช่น การปลอมปน หรือการปลอมแปลงสินค้า เป็นต้น การคุ้มครองผู้บริโภคจึงเป็นภารกิจสำคัญ เพื่อให้ประชาชนได้บริโภคผลิตภัณฑ์และบริการที่มีความปลอดภัยและเป็นธรรม รัฐจึงได้กำหนดให้มีหน่วยงาน เพื่อรับผิดชอบดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้น ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยในส่วนภูมิภาคมอบให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ดูแลในภาพรวมของจังหวัด ในระดับอำเภอและระดับตำบล อยู่ในความรับผิดชอบดูแล ของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล^(1,2)

จากรายงานสรุป ผลการวิเคราะห์เครื่องสำอางในช่วงปี 2551 - 2555 พบเครื่องสำอางที่ไม่ได้มาตรฐานร้อยละ 17.96, 18.25, 27.83, 14.01 และร้อยละ 27.46 ตามลำดับ⁽³⁾ สำหรับในพื้นที่จังหวัดตราด จากรายงานการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่ ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด ในปี 2560 พบปัญหาการจำหน่ายเครื่องสำอาง ที่ไม่ได้มาตรฐานร้อยละ 15.20⁽⁴⁾ สาเหตุหลักของปัญหาเกิดจากประชาชนขาดความรู้ และมีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอาง หรือผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่ถูกต้อง ประกอบกับการดำเนินงาน ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นการทำงานของเจ้าหน้าที่เพียงฝ่ายเดียว ทำให้ไม่สามารถกำกับดูแลได้อย่างทั่วถึง ในพื้นที่ตำบลหรือระดับหมู่บ้าน ผู้วิจัยจึงต้องการขับเคลื่อน การดำเนินงานผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่ โดยความร่วมมือของชุมชน จึงได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบการเสริมพลังอำนาจของชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชน และพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้สามารถ

ดำเนินกิจกรรมสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ได้ด้วยการตัดสินใจของชุมชนเอง เพื่อให้การทำงานสามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจในการพัฒนาผู้วิจัยจึงดำเนินการพัฒนาศักยภาพ อาสาสมัครสาธารณสุข วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชน ในพื้นที่ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ให้มีความสามารถตรวจสอบผลิตภัณฑ์สุขภาพ ที่ไม่ปลอดภัยในชุมชน และสร้างเครือข่ายวิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนขึ้น เพื่อทำหน้าที่ดำเนินงานเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพ และช่วยให้ประชาชนในชุมชนลดปัจจัยเสี่ยง เพิ่มโอกาสการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาโรคและภัยสุขภาพในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วัตถุประสงค์เฉพาะ

เพื่อพัฒนาศักยภาพ อาสาสมัครสาธารณสุข ให้มีความเข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และมีประสิทธิภาพภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

2. วัตถุประสงค์ทั่วไป

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ การดำเนินงานการเฝ้าระวัง ผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ของตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

2. เพื่อขับเคลื่อน การดำเนินงานเฝ้าระวัง ผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

วัสดุและวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการพัฒนาศักยภาพ อาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research

and development) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุข ในพื้นที่รับผิดชอบของ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี (สอน.) ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่รับผิดชอบ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด จำนวน 4 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 10 คน รวม 40 คน ที่ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ อ่านออก และเขียนได้ สมัครใจเข้ารับการพัฒนาศักยภาพ และสมัครใจเข้าร่วมกระบวนการดำเนินงานเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่

การศึกษานี้ ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 1 ปี 3 เดือน คือ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2560 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2561

วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น

1. ระยะก่อนดำเนินการวิจัย (Pre-research phase) ประกอบด้วย ขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1.1 การจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อพัฒนาการขับเคลื่อนการดำเนินงานเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน

1.2 การคัดเลือกพื้นที่ และแกนนำชุมชน

1.3 การสัมมนาคณะทำงาน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อคัดเลือกอาสาสมัครสาธารณสุข เข้าร่วมโครงการพัฒนา จำนวน 10 คนต่อหมู่บ้าน รับการอบรมเพื่อพัฒนาให้เป็น อสม. วิทยาศาสตร์การแพทย์ ให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน เฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน โดยใช้หลักสูตรของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

1.4 การวัดผลการเรียนรู้ ก่อนการอบรม: ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ แบบประเมินความรู้ ตามหลักสูตร อสม. วิทยาศาสตร์การแพทย์ ของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข มาใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ ก่อนการอบรม

2. ระยะดำเนินการวิจัย (Research phase) ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ระยะที่ 1 เมื่อคณะทำงาน ทำความเข้าใจ กับคณะกรรมการหมู่บ้าน อสม. องค์กรชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง ของพื้นที่ดำเนินการวิจัยแล้ว ได้กำหนดวัน เวลาและการจัดอบรม ดังนี้

2.1.1 วิทยากรกระบวนการ ทดสอบความรู้ (Pre-test) ก่อนการเข้าร่วมกระบวนการ พัฒนาศักยภาพ เพื่อนำผลไปประกอบการวิเคราะห์ประสิทธิผลการอบรม

2.1.2 กิจกรรมการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เพื่อเปิดโอกาสให้อสม.และผู้ที่เกี่ยวข้อง ฝึกทักษะการทำงานและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ที่เกี่ยวข้องกับงานคุ้มครองผู้บริโภค ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ เช่น ร้านขายของชำ ร้านจำหน่ายอาหาร ร้านจำหน่ายเครื่องสำอาง เป็นต้น พร้อมจัดทำเป็นแผนที่ เพื่อใช้ประกอบการดำเนินการเฝ้าระวัง

2.1.3 กิจกรรมการวิเคราะห์ สภาพปัญหา และสถานการณ์ โดยกระบวนการวิจัย แบบมีส่วนร่วม (Participatory rural appraisal: PRA) ใช้การกระบวนการประชุม แบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation influence control: AIC)⁽⁵⁾

2.1.4 กิจกรรมค้นหาอนาคตของหมู่บ้าน เพื่อจัดทำแผนการพัฒนา การดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ ของหมู่บ้านที่ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง พิจารณา

2.1.5 นักวิจัยและวิทยากรกระบวนการ แบ่งกลุ่มทำงานเพื่อวางแผนปฏิบัติการ และแผนงานเฝ้าระวัง/เตือนภัย หรือรับเรื่องร้องเรียนปัญหาผลิตภัณฑ์สุขภาพ ในชุมชน

2.1.6 นำเสนอแผนโดยตัวแทนกลุ่ม และมอบหมายหน้าที่ ให้ อสม. และผู้เกี่ยวข้องร่วมกันรับผิดชอบ นำแผน ไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติการ

2.1.7 การสรุปบทเรียนและการวัดผลการเรียนรู้

2.2 ระยะหลังดำเนินการวิจัย (Post-research phase) คณะทำงานและผู้เกี่ยวข้อง ร่วมประชุม สรุปผล

การดำเนินงาน นำเสนอปัญหา อุปสรรค เพื่อการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ในอนาคต และดำเนินการประเมินผล การดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ ในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย : ประกอบด้วย

1. แบบวัดผลการเรียนรู้ ก่อนและหลังการอบรม:

ผู้วิจัยได้นำแบบวัดผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตร อสม. วิทยาศาสตร์การแพทย์ ของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข มาใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ ก่อนและหลังการอบรม ประกอบด้วยแบบวัดความรู้ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ซึ่งแบ่งระดับความรู้ ออกเป็น 3 ระดับ คือ คะแนนน้อยกว่า 10 คะแนน เท่ากับมีความรู้ น้อย คะแนนระหว่าง 10 – 16 คะแนน เท่ากับ มีความรู้ ปานกลาง และคะแนนมากกว่า 16 คะแนน เท่ากับมีความรู้มาก

2. แบบประเมินคุณภาพ ศูนย์แจ้งเตือนภัย/เฝ้าระวังและรับเรื่องร้องเรียนปัญหาผลิตภัณฑ์สุขภาพ ในชุมชน⁽⁶⁾

3. แบบบันทึกผลการดำเนินงาน การเฝ้าระวัง ผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ของ อสม.

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวม ข้อมูลตามแผนการวิจัยที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ข้อมูลสรุปบทเรียนการเรียนรู้จากกระบวนการประชุมปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาศักยภาพการขับเคลื่อน การดำเนินงาน เฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ได้จากการสังเกต จดบันทึกการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และสรุปผลการเรียนรู้จากกระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (AIC) และการประชุมเชิงปฏิบัติสร้างอนาคตร่วมกัน (Future search conference: FSC)

2. ข้อมูลผลการทดสอบความรู้ ก่อนและหลังการอบรม ของ อสม. และผู้เกี่ยวข้อง ตามหลักสูตร อสม. วิทยาศาสตร์การแพทย์ ของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

3. ข้อมูลประเมินคุณภาพ ศูนย์แจ้งเตือนภัย/ฝ้าระวัง และรับเรื่องร้องเรียนผลิตภัณฑ์สุขภาพ ในชุมชน

4. ข้อมูลการปฏิบัติงาน การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพ ในชุมชน ของ อสม.

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลคุณภาพ คณะทำงานนำมาเขียนเรียบเรียง เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ค้นพบในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ในรูปของการบรรยาย และอธิบายประกอบตาราง

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบวัดความรู้ อสม. วิทยาศาสตร์การแพทย์ เปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรม ข้อมูลการประเมินคุณภาพศูนย์แจ้งเตือนภัย ฝ้าระวังและรับเรื่องร้องเรียน ปัญหาผลิตภัณฑ์สุขภาพ ในชุมชน และข้อมูลการดำเนินงานเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ของ อสม. เปรียบเทียบก่อนและหลังการพัฒนา โดยนำเสนอด้วยสถิติ เชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วน

สถิติเชิงอนุมาน ได้ใช้ Chi-square test สำหรับการเปรียบเทียบระดับความรู้ก่อนและหลังการอบรม และใช้ Paired t-test สำหรับการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ก่อนและหลังการอบรม โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า

1. คณะทำงานและวิทยากรกระบวนการ ได้มีการทดสอบความรู้ของ อสม. ก่อนและหลังการอบรม พบว่า ภายหลังการอบรม อสม. มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงาน การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน มากกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดย อสม. ที่มีระดับความรู้มาก ได้เพิ่มจากร้อยละ 0.00 ก่อนการอบรม เป็นร้อยละ 80.00 ภายหลังการอบรม ส่วนค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ก็เพิ่มขึ้นมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เช่นเดียวกัน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความรู้และค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงาน เฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพ ของ อสม. และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ก่อนและหลังการอบรม (N = 40)

ระดับความรู้	ก่อนการอบรม จำนวน (ร้อยละ)	หลังการอบรม จำนวน (ร้อยละ)	p-value
น้อย (น้อยกว่า 10 คะแนน)	30 (75.0)	0 (0.0)	<0.0001*
ปานกลาง (10-16 คะแนน)	10 (25.0)	8 (20.0)	
มาก (มากกว่า 16 คะแนน)	0 (0.0)	32 (80.0)	
คะแนนความรู้เฉลี่ย $\pm$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	5.8 $\pm$ 3.9	14.0 $\pm$ 1.2	<0.0001**

*Chi-square test **Paired t-test

2. การวิเคราะห์สภาพปัญหา และสถานการณ์ การดำเนินงาน การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ในพื้นที่ศึกษา ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัด ตราด ผลการศึกษาพบดังนี้ สถานประกอบการในชุมชน ส่วนมากเป็นร้านค้าและแผงลอย ด้านข้อมูลภาคีเครือข่าย ที่เกี่ยวข้องในชุมชน มีการรวมกลุ่มของประชาชนใน พื้นที่ค่อนข้างเข้มแข็งและหลากหลาย ส่วนสภาพปัญหา และสถานการณ์การดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้าน ผลิตภัณฑ์สุขภาพในอดีตที่ผ่านมา พบสภาพปัญหา ดังนี้

- 1.) พบปัญหาการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ ที่ไม่ได้มาตรฐานค่อนข้างสูง
- 2.) ประชาชนในพื้นที่ขาดความรู้และมีพฤติกรรม การใช้เครื่องสำอาง หรือผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่ถูกต้อง
- 3.) การดำเนินการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพ ไม่ต่อเนื่อง ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4.) ไม่มีช่องทางการรับเรื่องร้องเรียน เมื่อพบ ปัญหาเรื่องผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่ปลอดภัย
- 5.) การเผยแพร่ความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์สุขภาพ ให้แก่ประชาชนในพื้นที่มีค่อนข้างน้อย

3. การกำหนดรูปแบบการดำเนินงานคุ้มครอง ผู้บริโภคในชุมชน และการนำรูปแบบไปทดลองใช้ และ ปรับใช้ ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน อสม. องค์การชุมชน และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา มีมติเห็นพ้อง ตรงกันว่า ควรพัฒนาความสามารถ (Enabling) ให้แก่ อสม. และผู้เกี่ยวข้อง โดยอบรมให้ความรู้แก่ อสม. และ ผู้เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้สามารถในการดำเนินการเฝ้าระวัง ผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน โดยกิจกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย

- ก.) จัดตั้งศูนย์แจ้งเตือนภัย เฝ้าระวัง และรับเรื่อง ร้องเรียน ปัญหาผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน
- ข.) มีการสำรวจข้อมูล และจัดทำแผนที่ เพื่อ เฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน
- ค.) จัดทำแผนเฝ้าระวัง และตรวจสอบ ผลิตภัณฑ์ สุขภาพในชุมชน

ง.) ดำเนินการเฝ้าระวัง และตรวจสอบ ผลิตภัณฑ์ สุขภาพในชุมชน ตามแผนที่กำหนดไว้และมีการบันทึกผล การทำงานให้ครบถ้วน

จ.) มีการจัดเวทีเพื่อฝึกทักษะ การวิเคราะห์ปัญหา ผลิตภัณฑ์สุขภาพของชุมชน โดยมีเครือข่ายในชุมชนเข้า ร่วมประชุม เช่น อสม. กลุ่มแม่บ้าน องค์การต่าง ๆ เข้าร่วม เพื่อจัดทำธรรมนูญสุขภาพชุมชน หรือนโยบายสาธารณะ ของหมู่บ้าน เพื่อจัดการปัญหาที่ตรวจพบ

ฉ.) เผยแพร่ความรู้ แจ้งเตือนภัยผลิตภัณฑ์ สุขภาพ ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ เสียงตามสาย หรือ ที่ประชุมหมู่บ้าน

4. กิจกรรมจัดทำแผนการพัฒนา การดำเนินงาน เฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่ โดยให้ อสม. และผู้ที่ เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางการดำเนินงาน พัฒนาสู่สภาพ ที่ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่พึงปรารถนา ด้วยการระดม ความคิด และนำเสนอ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในที่ประชุม ผลการศึกษาพบว่า อสม.และผู้ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่ากิจกรรมการพัฒนา งานคุ้มครองผู้บริโภค ด้าน ผลิตภัณฑ์สุขภาพ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ประกอบ ด้วย กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ อสม. วิทยาศาสตร์การ แพทย์ชุมชน การสำรวจข้อมูลพื้นที่ เพื่อใช้ในการจัดทำ แผนการเฝ้าระวัง การจัดเวที เพื่อฝึกทักษะการวิเคราะห์ และจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีเครือข่าย ในชุมชนเข้าร่วมประชุม กิจกรรมการเฝ้าระวัง ผลิตภัณฑ์ สุขภาพในชุมชน กิจกรรมสรุปผลการดำเนินงานเฝ้าระวัง ทุกเดือน กิจกรรมการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจของ ชุมชน ต่อผลการดำเนินงาน เฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพ ในชุมชนผ่าน ที่ประชุมหมู่บ้าน/ ทางเสียงตามสาย/ ป้าย ประชาสัมพันธ์ และสรุปผลการดำเนินงาน ศูนย์แจ้งเตือน ภัยและการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน

ตารางที่ 2 กิจกรรมการพัฒนางาน คຸ່ມครองผู้บริโศดด้านผลิตภณัต์สุขภาพ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน คຸ່ມครองผู้บริโศดด้านผลิตภณัต์สุขภาพ ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

กิจกรรม	ระยะเวลาดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบงาน
1. อบรม อสม.วิทยาศาสตร์การแพทยຸ່ມชน	- สัปดาห์ที่ 1 ของเดือนตุลาคม 2559	- สสจ.ตราด/ สสอ.บ่อไร่/ รพ.บ่อไร่/ สอน.หนองบอน
2. ลำรວຂໍ້ມູນພື້ນທີ່ เพื่อใช้ในการจัดทำ แผนการเฝ้าระวัง	- เดือนพฤศจิกายน 2559	- อสม.นักวิทยຸ່/ แกนนຸ່ມຸ່ມชน
3. จัดเวที เพื่อฝึกทักษะการวิเคราะห์ และจัดทำแผนแบบ มีส่วนร่วมของຸ່ມชน โดยมีเครือข่ายในຸ່ມชน เข้าร่วม ประชุม เช่น อสม., กลุ่มแม่บ้าน, ชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น	- สัปดาห์ที่ 1 ของเดือนธันวาคมทุกปี	- สสจ.ตราด/ สสอ.บ่อไร่/ รพ.บ่อไร่/ สอน.หนองบอน
4. กิจกรรมการเฝ้าระวัง ผลิตภณัต์สุขภาพในຸ່ມชน	- เดือนธันวาคม 2559 ถึงเดือนกันยายน 2561	- อสม.นักวิทยຸ່/ แกนนຸ່ມຸ່ມชน
5. กิจกรรมสรุปผลการดำเนินงานเฝ้าระวังทุกเดือน	- เดือนละครั้ง	- อสม.นักวิทยຸ່/ แกนนຸ່ມຸ່ມชน
6. กิจกรรมการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจของຸ່ມชน ต่อผลการดำเนินงาน เฝ้าระวังผลิตภณัต์สุขภาพในຸ່ມชน ผ่านที่ประชุมหมู่บ้าน/ เสียตามสาย/ ป้ายประชาสัมพันธ์	- เดือนละครั้ง	- จนท./ ผู้นำຸ່ມชน อสม.นักวิทยຸ່/ แกนนຸ່ມຸ່ມชน
7. สรุปผลการดำเนินงาน ศูนย์แจ้งเตือนภัย และการเฝ้าระวัง ผลิตภณัต์สุขภาพในຸ່ມชน	- กันยายนปี 2560	- คณะกรรมการหมู่บ้าน/ สอน.หนองบอน/ อสม.

5. การประเมินผลการพัฒนา เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน เฝ้าระวังผลิตภณัต์สุขภาพในຸ່ມชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังการอบรม อสม.และผู้ที่เกี่ยวข้อง มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานการ เฝ้าระวังผลิตภณัต์สุขภาพในຸ່ມชน เพิ่มขึ้นในระดับมาก ร้อยละ 73.33 ส่วนผลการประเมิน คุณภาพศูนย์เฝ้าระวังและรับเรื่องร้องเรียน

ปัญหาผลิตภณัต์สุขภาพในຸ່ມชน พบว่ามีผลการประเมินคุณภาพ อยู่ในเกณฑ์เข้มแข็ง และผลการปฏิบัติงาน ด้านการเฝ้าระวังผลิตภณัต์สุขภาพในຸ່ມชน ของ อสม. ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด พบว่าภายหลังได้รับการพัฒนา เป็น อสม.วิทยาศาสตร์การแพทยຸ່ມชน มีผลการดำเนินการเฝ้าระวังผลิตภณัต์สุขภาพในຸ່ມชน เพิ่มขึ้น

**ตารางที่ 3 ผลการประเมินการดำเนินงานคุณภาพ ศูนย์เฝ้าระวังและรับเรื่องร้องเรียน ปัญหาผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน
ของตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด จำแนกตามรายด้าน**

ประเด็นการประเมิน	ผลการประเมิน (คะแนนเต็ม/คะแนนที่ได้)
1. ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารงาน	
1.1 ปัจจัยด้านคน	<u>30/28</u>
1.1.1 ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ ศูนย์แจ้งเตือนภัยฯ ในส่วนของสถานีนอนมัย	5/5
1.1.2 อสม.ที่ผ่านการอบรม หลักสูตร อสม.วิทยาศาสตร์การแพทย์	10/10
1.1.3 อสม.ที่ผ่านการประเมิน ตามหลักสูตร อสม.วิทยาศาสตร์การแพทย์	10/10
1.1.4 มีภาคีเครือข่ายการทำงานร่วมกัน	5/3
1.2 ปัจจัยด้านวัตถุดิบ	<u>15/15</u>
1.2.1 พื้นที่ทำงาน/ ป้าย/ แผนผัง	5/5
1.2.2 ชุดทดสอบ	5/5
1.2.3 ลงทะเบียนหน้าต่างแจ้งเตือนภัย	5/5
1.3 ปัจจัยด้านการจัดการ	<u>10/8</u>
1.3.1 ข้อมูลพื้นฐาน/ ข้อมูลสถานการณ์ หรือปัญหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพ	5/5
1.3.2 แผนปฏิบัติการตรวจสอบ/ เฝ้าระวังภัยผลิตภัณฑ์สุขภาพ	5/3
1.4 ปัจจัยด้านการเงิน: มีงบประมาณในการดำเนินงาน	<u>5/5</u>
1.4.1 งบประมาณ	5/5
2. ผลงานที่แสดงถึง ความสำเร็จของการดำเนินงาน	<u>20/15</u>
2.1 การตรวจสอบเฝ้าระวัง/ บันทึกผลงาน	10/5
2.2 การส่งข้อมูลเข้าสู่หน้าต่างเตือนภัย	10/10
3. ว่าด้วยความยั่งยืน	<u>15/15</u>
3.1 การสื่อสาร เผยแพร่ความรู้ และแจ้งเตือนภัย	5/5
3.2 มีกลไกการจัดการปัญหา ที่ดำเนินการโดยชุมชน/ หรือมีนโยบายสาธารณะ จากเวทีประชาคมของคนในชุมชน	10/10
รวม	<u>100/86</u>

สรุปผลการประเมิน

รวมคะแนนที่ประเมินได้เท่ากับ 86 คะแนน อยู่ในระดับผ่านเกณฑ์คุณภาพ เป็นศูนย์แข็งแรงเตือนภัยฯ **เข้มแข็ง**

วิจารณ์และข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด เป็นการวิจัยที่ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้เป็นกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง เป็นการเรียนรู้ที่ละขั้นทีละตอนเป็นลำดับ⁽⁷⁾ ตั้งแต่ขั้นตอนการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนการวางแผนดำเนินการ หรือกิจกรรมขั้นตอนการลงทุนและปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการติดตามผลและประเมินผล ส่งผลให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิผล ภายหลังได้รับการพัฒนาศักยภาพ อสม. และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหนองบอน มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงาน เฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชนเพิ่มสูงขึ้นในระดับมาก และผลการประเมิน การดำเนินงานศูนย์เฝ้าระวัง และรับเรื่องร้องเรียน ปัญหาผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน ของตำบลหนองบอน มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์เข้มแข็ง สอดคล้องกับการศึกษา การจัดการปัญหาเรื่องสำอว่ง ที่มีผลผสมของสารห้ามใช้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาของตำบลตอนกลอย อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี⁽⁸⁾ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำโดยการระบุนความเสียง โดยกระตุ้นให้ชุมชน รับรู้ปัญหาร่วมกัน วิเคราะห์ปัญหา เลือกลงมาตรการลดความเสี่ยง และสื่อสารความเสี่ยง การประเมินศักยภาพศูนย์แข็งแรงเตือนภัยฯ พบว่าอยู่ในความเข้มแข็ง ระดับ 4 โดยจัดเป็นชุมชนกำลังพัฒนา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาการพัฒนาและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากพื้นที่ อาจมีสภาพปัญหา หรือรูปแบบการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ผลการศึกษา อาจนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา สำหรับในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีสภาพหรือบริบท ที่มีลักษณะและสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน ควรมีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อจะให้การวางแผนการพัฒนา เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. การประยุกต์ขั้นตอนต่างๆ ของการศึกษานี้ไปใช้ในพื้นที่อื่น ควรพิจารณาลดขั้นตอน หรือระยะเวลาให้น้อยลง จะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่เข้าร่วมกิจกรรมเห็นผลเร็วขึ้น แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นกับสถานการณ์และความเหมาะสมของพื้นที่

3. ควรมีการประเมินผล เมื่อสิ้นสุดกระบวนการพัฒนา โดยการใช้รูปแบบการประเมินผล ของซีป (CIPP model) จะทำให้ทราบข้อดี และข้อบกพร่อง เพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการในครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณนายแพทย์บัญชา สรรพโส นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดตราด นายสุรัชย์ เจียมกุล รองนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดตราด (นักวิชาการสาธารณสุขเชี่ยวชาญ ด้านส่งเสริมพัฒนา) นายภาณุวัฒน์ พุทธเกสร นายอำเภอบ่อไร่ นายอนุกุล กองทรัพย์ สาธารณสุขอำเภอบ่อไร่ มูลนิธิพัฒนาสถานีนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 6 ชลบุรี ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ ทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ และสนับสนุนบุคลากร ตลอดจนขอขอบคุณ ภาควิชาอายุรศาสตร์ทุกภาคส่วนในพื้นที่ ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ที่ให้ความร่วมมือ ในการดำเนินการทุกขั้นตอน ร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผิดชอบ จนเกิดเป็นความสำเร็จอย่างเข้มแข็ง ยั่งยืนของชุมชน นำไปสู่การปรับปรุงพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

1. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. แนวทางการดำเนินงาน อสม.นักวิทยุชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2559.
2. กัญญารัตน์ คุณหงษ์. การปรับเปลี่ยนสำนักคณะกรรมการอาหารและยา 2558. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2559]. เข้าถึงได้จาก: <http://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/3780/06-%E0%B8%AD%E0%B8%A2.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
3. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. การปรับเปลี่ยนสำนักคณะกรรมการอาหารและยา 2555. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2559]. เข้าถึงได้จาก: <http://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/3780/06-%E0%B8%AD%E0%B8%A2.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
4. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด. สรุปรายงานประจำปี 2560. ตราด: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด; 2561.
5. ดุลิต ดวงสา, อุษา ดวงสา, สุนทรี แรงกุล. คู่มือการใช้ PRA ในการทำงานด้านเอดส์ในชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2535.
6. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. คู่มือการดำเนินงานตามแนวทาง อสม.นักวิทยุชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2555.
7. เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์; 2527.
8. วาณี ธนสีลังกุล. การจัดการปัญหาเครื่องสำอาง ที่มีส่วนผสมของสารห้ามใช้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาตำบลดอนกลอย อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี. วารสารเภสัชกรรมไทย 2561